

คำแปล

Amicus Curiae เสนอเอกสารฉบับนี้โดยองค์การต่อต้านการทรมานโลก- OMCT), มูลนิธิวิจัยโอเมกา (Omega Research Foundation: Omega) องค์กร REDRESS และองค์กร IRCT

เสนอต่อ คดีอาญา ปท. 2/2568

ผู้ร้อง: ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร. ธงชัย วินิจจะกุล

ผู้ถูกร้อง: อธิบดีกรมราชทัณฑ์

15 กรกฎาคม 2568

I. ความสนใจของเพื่อนศาล (Amicus Curiae)

ผู้ยื่นคำแถลงในฐานะเพื่อนศาล ได้แก่ องค์การต่อต้านการทรมานโลก (World Organisation Against Torture: OMCT), มูลนิธิวิจัยโอเมกา (Omega Research Foundation: Omega) และ REDRESS ซึ่งล้วนเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนอิสระที่มีความเชี่ยวชาญมาอย่างยาวนานในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และในการป้องกันการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี ไม่ว่าในรูปแบบใด รวมถึงในบริบทของสถานควบคุมตัวและกระบวนการยุติธรรม ทั้งนี้ องค์กรเหล่านี้มีความสนใจเป็นพิเศษในการส่งเสริมความเข้าใจและการบังคับใช้มาตรฐานระหว่างประเทศว่าด้วยการปฏิบัติต่อบุคคลที่ถูกพรากเสรีภาพ และหลักประกันในการพิจารณาคดีที่เป็นธรรม

OMCT เป็นเครือข่ายภาคประชาสังคมระหว่างประเทศ มีสำนักงานใหญ่อยู่ที่นครเจนีวา สมาพันธรัฐสวิส และทำหน้าที่เป็นสำนักงานเลขานุการของเครือข่าย SOS-Torture โดยมีพันธกิจในการต่อต้านการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้ายในรูปแบบอื่น และในการคุ้มครองผู้ที่ตกอยู่ในความเสี่ยงสูงสุด อาทิ ผู้ถูกควบคุมตัวและนักปกป้องสิทธิมนุษยชน OMCT มีบทบาทในระดับนานาชาติ โดยเข้ามีส่วนร่วมอย่างสม่ำเสมอกับกลไกสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ อาทิ คณะกรรมการต่อต้านการทรมานแห่งองค์การสหประชาชาติ (UN Committee against Torture: CAT), คณะอนุกรรมการว่าด้วยการป้องกันการทรมาน และผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทางของสหประชาชาติ (UN Special Procedures) รวมทั้งได้ยื่นคำแถลงของบุคคลภายนอกและบทความในฐานะเพื่อนศาลต่อกระบวนการพิจารณาทั้งในระดับประเทศและระหว่างประเทศเป็นประจำ

Omega เป็นองค์กรวิจัยที่มีสำนักงานอยู่ในสหราชอาณาจักร มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านการติดตามและวิเคราะห์การออกแบบ การใช้งาน และผลกระทบด้านสิทธิมนุษยชนจากอุปกรณ์ด้านความมั่นคงและอุปกรณ์ในสถานควบคุมตัว โดยได้ให้คำปรึกษาแก่หน่วยงานขององค์การสหประชาชาติ สถาบันสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และผู้กำหนดนโยบายในเรื่องที่เกี่ยวกับการควบคุมและการใช้อุปกรณ์พันธนาการ ทั้งนี้ ในปี พ.ศ. ๒๕๖๗ (ค.ศ. 2024) Omega สำนักงานว่าด้วยยาเสพติดและอาชญากรรมแห่งองค์การสหประชาชาติ (UNODC) และพันธมิตร ได้ร่วมกันจัดพิมพ์ คู่มือว่าด้วยกฎหมายและเครื่องพันธนาการอื่นในการพิจารณาคดีในศาล¹ ซึ่งได้รวบรวมมาตรฐานระหว่างประเทศและระดับภูมิภาคที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนแนวปฏิบัติที่ดีเกี่ยวกับการใช้อุปกรณ์ดังกล่าวในบริบทของกระบวนการยุติธรรม

REDRESS เป็นองค์กรพัฒนาเอกชนซึ่งดำเนินการด้านกฎหมายในนามของผู้รอดชีวิตจากการทรมาน ทั้งในสหราชอาณาจักรและในประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เสียหายได้รับความยุติธรรมและการเยียวยา เนื่องจากการละเมิดสิทธิมนุษยชน REDRESS ส่งเสริมให้ผู้รอดชีวิตสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมผ่านคดีสิทธิมนุษยชน สนับสนุนให้หน่วยงานบังคับใช้กฎหมายดำเนินคดีกับผู้กระทำผิด และผลักดันให้มีการปฏิรูปกฎหมายและนโยบายเพื่อป้องกันมิให้เกิดการกระทำซ้ำ ภายใต้หนึ่งในกรอบการดำเนินงานขององค์กร REDRESS ยังมุ่งเน้นการต่อต้านการใช้การทรมานเป็นเครื่องมือในการปิดปากผู้เห็นต่าง โดยเฉพาะนักปกป้องสิทธิมนุษยชน

IRCT เป็นเครือข่ายระดับโลกขององค์กรภาคประชาสังคมและผู้เชี่ยวชาญอิสระ ที่ให้การสนับสนุนผู้รอดชีวิตจากการทรมานเพื่อการเยียวยาและการสร้างชีวิตขึ้นใหม่ ผ่านการฟื้นฟูที่ครอบคลุมทั้งด้านการแพทย์ จิตวิทยา กฎหมาย และการสนับสนุนทางสังคม ในฐานะที่เป็นหนึ่งในผู้เชี่ยวชาญชั้นนำของโลกเกี่ยวกับผลกระทบทางกายและจิตใจจากการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้าย IRCT เป็นหนึ่งในองค์กรที่มีส่วนร่วมในการจัดทำและปรับปรุง Istanbul Protocol ซึ่งเป็นมาตรฐานที่ได้รับการยอมรับในระดับสากลสำหรับการสอบสวนข้อกล่าวหาการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้ายอย่างมีประสิทธิภาพ

เพื่อนศาล (Amicus Curiae) ยื่นคำแถลงฉบับนี้เพื่อเสนอข้อมูลทางวิชาการและความเชี่ยวชาญด้านสิทธิมนุษยชนต่อศาล อันเกี่ยวข้องกับการใช้อุปกรณ์พันธนาการทางกายภาพในห้องพิจารณาคดี โดยอ้างอิงจากมาตรฐานระหว่างประเทศและข้อค้นพบจากงานวิจัยเชิงประจักษ์

¹ Omega Research Foundation, United Nations Office on Drugs and Crime, UNDP, Conselho Nacional de Justiça, Handbook and Other Instruments of Restraint in Court Hearings, <https://omegaresearchfoundation.org/storage/2024/02/Handbook-on-Handcuffs-and-Other-Instruments-of-Restraint-in-Court-Hearings.pdf>

II. เครื่องพันธนาการที่ขาและความเสี่ยงต่อการบาดเจ็บที่เกี่ยวข้องกับการใช้งาน

1. มาตรฐานทางกฎหมายระหว่างประเทศ

แม้จะมีเครื่องพันธนาการที่ขาหลายประเภท บ่อยครั้งเราจะหมายถึงโซ่ตรวน โซ่เท้า กุญแจเท้า หรือ การใช้เครื่องพันธนาการที่เท้า ทั้งหมดเป็นเครื่องพันธนาการที่ในหลายๆ บริบทเป็นการปฏิบัติที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ภายใต้กฎหมายระหว่างประเทศ กฎหมายระหว่างประเทศมีข้อกำหนดที่เข้มงวดในการใช้เครื่องพันธนาการเหล่านี้

มาตรฐานขั้นต่ำของการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังขององค์การสหประชาชาติ (the Nelson Mandela Rules)² กำหนดห้ามมิให้ใช้อุปกรณ์พันธนาการที่มีลักษณะเป็นการย่ำยีศักดิ์ศรีหรือก่อให้เกิดความเจ็บปวด รวมถึงโซ่ตรวนและเหล็กตรวน (กฎข้อ 47(1)) การใช้อุปกรณ์พันธนาการรูปแบบอื่นสามารถทำได้เฉพาะในสถานการณ์พิเศษเท่านั้น เช่น ระหว่างการเคลื่อนย้าย หรือเพื่อป้องกันอันตรายที่ใกล้จะเกิดขึ้น และต้องถอดออกเมื่อบุคคลนั้นปรากฏตัวต่อหน้าศาลหรือหน่วยงานทางปกครอง กฎดังกล่าวยังได้วางหลักการสำคัญเพิ่มเติมไว้ดังนี้: (a) อุปกรณ์พันธนาการจะถูกนำมาใช้ได้ก็ต่อเมื่อไม่สามารถใช้มาตรการควบคุมที่เบากว่านี้เพื่อจัดการกับความเสี่ยงจากการเคลื่อนไหวโดยไม่จำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ (b) วิธีการพันธนาการต้องเป็นวิธีที่รุกรานน้อยที่สุดเท่าที่จำเป็น และสามารถใช้อย่างสมเหตุสมผลในการควบคุมการเคลื่อนไหวของนักโทษ โดยพิจารณาตามระดับและลักษณะของความเสี่ยงที่เกิดขึ้น (c) การใช้อุปกรณ์พันธนาการจะกระทำได้เฉพาะในระยะเวลาที่จำเป็น และต้องถอดออกโดยเร็วที่สุดหลังจากที่ความเสี่ยงจากการเคลื่อนไหวโดยไม่จำกัดสิ้นสุดลง

เมื่อมีการติดตามตรวจสอบการปฏิบัติตามอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการต่อต้านการทรมาน (CAT Convention) ³ คณะกรรมการต่อต้านการทรมาน (CAT) ได้แสดงความกังวลอย่างต่อเนื่องเกี่ยวกับความสอดคล้องของการใช้มาตรการพันธนาการกับพันธกรณีตามข้อ 16 ของอนุสัญญาอนุสัญญา CAT (ห้ามการปฏิบัติที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย่ำยีศักดิ์ศรี และการลงโทษ)⁴ ตัวอย่างเช่น คณะกรรมการ CAT ได้ขอให้ประเทศ

² United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners (the Nelson Mandela Rules) G.A. Res. 70/175, 17 December 2015.

³ Convention Against Torture and Other Cruel, Inhuman or Degrading Treatment or Punishment, Dec. 10, 1984, 1465 U.N.T.S. 85, ratified by Thailand 2 October 2007, https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtidsg_no=IV-9&chapter=4.

⁴ CAT, Concluding Observations on China, UN Doc. CAT/C/CHN/CO/5, 3 February 2016, para. 49; CAT, Concluding Observations on Mongolia, UN Doc. CAT/C/MNG/CO/1, 20 January 2011, para. 16. 5CAT, Concluding Observations on Switzerland, UN Doc. CAT/C/CHE/CO/8, 11 December 2023, para. 22. 6 International Covenant on Civil and Political Rights, Dec. 16, 1966, 999 U.N.T.S. 171, ratified by Thailand 29 December 1996, https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtidsg_no=IV-4&chapter=4. 7Mikhail Pustovoi v. Ukraine (Communication No. 1405/2005), U.N. Doc. CCPR/C/110/D/1405/2005, 12 May 2014, para. 9.3. The author of this communication was placed in a metal cage and handcuffed behind his

สวิตเซอร์แลนด์ “ยุติการปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับการใช้กำลังซึ่งไม่จำเป็นและไม่ได้สัดส่วนอย่างเคร่งครัด รวมถึงการใช้พันธนาการ”⁵

เกี่ยวกับการใช้พันธนาการระหว่างการพิจารณาคดีในศาล คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ (HRC) พบว่ามีการละเมิดข้อ 7 ของกติกัพันธกรณีระหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR)⁶ เมื่อรัฐภาคีไม่สามารถแสดงให้เห็นได้ว่ามาตรการดังกล่าว “จำเป็นเพื่อวัตถุประสงค์ด้านความมั่นคงหรือการบริหารกระบวนการยุติธรรม และไม่สามารถจัดการในรูปแบบทางเลือกอื่นที่สอดคล้องกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ร้องได้”⁷

ศาลสิทธิมนุษยชนยุโรป (ECtHR) ได้พัฒนาหลักกฎหมาย (jurisprudence) ที่ครอบคลุมมากที่สุดเกี่ยวกับการใช้พันธนาการต่อผู้ถูกพรางเสรีภาพ ภายใต้บริบทของข้อ 3 (ห้ามการทรมานและการปฏิบัติที่โหดร้ายหรือไร้มนุษยธรรม) ของอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (ECHR)⁸ ศาล ECtHR ยืนยันอย่างต่อเนื่องว่านั่นคือพันธกรณีของรัฐในการรับประกันว่าทุกสภาพการพรางเสรีภาพต้องเคารพศักดิ์ศรีของบุคคล และต้องไม่ก่อให้เกิดความทุกข์ทรมานหรือความยากลำบากที่มีความรุนแรงเกินกว่าระดับที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ซึ่งเป็นผลโดยตรงจากการถูกคุมขัง⁹ ในคำวินิจฉัย ศาล ECtHR เน้นย้ำว่าการใช้พันธนาการ รวมถึงระหว่างการปรากฏตัวต่อศาล ต้องเป็นไปตามข้อกำหนดที่เข้มงวดด้านความจำเป็นและความได้สัดส่วน¹⁰ ในคดี Gorodnitchev v. Russia ศาลได้ย้ำถึงความสำคัญของการประเมินความเสี่ยงรายบุคคลและหลักความจำเป็นอย่างเคร่งครัด¹¹ หากปราศจากพยานหลักฐานที่เป็นรูปธรรมซึ่งชี้ว่าพฤติกรรมของบุคคลนั้นก่อให้เกิดภัยต่อความมั่นคงสาธารณะหรือการบริหารกระบวนการยุติธรรม ศาล ECtHR จะปฏิเสธความจำเป็นของมาตรการดังกล่าว และวินิจฉัยว่าการปฏิบัตินั้นเป็นการย่ำยีศักดิ์ศรี¹² ในคดี Raninen v. Finland ศาล ECtHR ได้ชี้ชัดว่าการใช้พันธนาการจะเป็นสิ่งที่ชอบธรรมได้ก็ต่อเมื่อมีเหตุผลที่จะเชื่อได้ว่าบุคคลนั้นอาจขัดขืน พยายามหลบหนี ทำลาย หรือปกปิดพยานหลักฐาน¹³ แม้จะไม่ใช่

back during court hearings. 8Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 4 November 1950, 213 U.N.T.S. 221. 9Kudla v. Poland (Appl. No. 30210/96), Judgment (Grand Chamber), 26 October 2000, para. 94.

⁵ CAT, Concluding Observations on Switzerland, UN Doc. CAT/C/CHE/CO/8, 11 December 2023, para. 22

⁶ International Covenant on Civil and Political Rights, Dec. 16, 1966, 999 U.N.T.S. 171, ratified by Thailand 29 December 1996, https://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-4&chapter=4.

⁷ Mikhail Pustovoi v. Ukraine (Communication No. 1405/2005), U.N. Doc. CCPR/C/110/D/1405/2005, 12 May 2014, para. 9.3. The author of this communication was placed in a metal cage and handcuffed behind his back during court hearings..

⁸ Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, 4 November 1950, 213 U.N.T.S. 221

⁹ Kudla v. Poland (Appl. No. 30210/96), Judgment (Grand Chamber), 26 October 2000, para. 94.

¹⁰ A.T. v. Estonia, (Appl. No. 23183/15), Judgment (Second Section), 13 November 2018, para. 61–67.

¹¹ Gorodnitchev v. Russia (Appl. No. 52058/99), Judgment (First Section), 24 May 2007, para. 100.

¹² Hénaf v. France (Appl. No. 65436/01), Judgment (First Section), 27 November 2003, para. 48.

¹³ Raninen v. Finland (Appl. No. 20972/92), Judgment (Chamber), 16 December 1997, para. 56.

ข้อกำหนด แต่ศาล ECtHR ยังยอมรับด้วยว่าการเปิดเผยให้เห็นได้โดยสาธารณชนซึ่งเกี่ยวข้องกับการใช้พันธุกรรมสามารถทำให้เกิดความรู้สึกถูกดูหมิ่นเพิ่มขึ้น และไม่สอดคล้องกับการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์¹⁴ คำวินิจฉัยของศาล ECtHR จึงชี้ให้เห็นข้อสรุปว่า การใช้พันธุกรรมนั้นจะกระทำได้อีกเฉพาะในกรณีที่ มีความจำเป็นอย่างแท้จริง มีการประเมินความเสี่ยงเป็นรายบุคคล และมีความได้สัดส่วนกับความเสี่ยงที่ปรากฏ ทั้งนี้ ต้องไม่ก่อให้เกิดการย่ำยีศักดิ์ศรีหรือความทุกข์ทรมานที่เกินความจำเป็น สอดคล้องกับอนุสัญญายุโรปว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (ECHR) ก็ต่อเมื่อบุคคลที่เกี่ยวข้องเคยแสดงพฤติกรรมพยายามหลบหนีหรือมีพฤติกรรมรุนแรงมาก่อน¹⁵

2. การใช้เครื่องพันธุกรรมที่ขา และความเสี่ยงต่อการบาดเจ็บ

แม้จะมีเครื่องพันธุกรรมที่ขาหลายประเภท โชตรวน กุญแจเท้ามีลักษณะเป็นห่วงสองห่วงที่เชื่อมต่อกันด้วยโซ่ โซ่จะมีความยาวกว่าโซ่ที่มักพบในกุญแจมือ เพื่อให้เคลื่อนไหวได้มากขึ้น อย่างไรก็ตาม เครื่องพันธุกรรมขาถูกออกแบบมาเพื่อจำกัดการเคลื่อนไหว และการใช้งานมีความเสี่ยงโดยธรรมชาติที่จะเกิดการบาดเจ็บที่เกิดจากการหกล้ม นอกจากนี้ เครื่องพันธุกรรมโลหะทุกชนิดยังมีความเสี่ยงทั่วไปที่จะทำให้เกิดรอยถลอกและบาดแผลฉีกขาด การรัดแน่นเกินไป ไม่ว่าจะโดยบังเอิญหรือโดยตั้งใจ ก็มีความเสี่ยงเพิ่มเติม การใช้งานเป็นเวลานาน เช่น ระหว่างการเดินทางจากสถานที่ควบคุมตัวไปยังศาล การรอคอยก่อนถูกนำตัวขึ้นศาล และการพิจารณาคดีในศาลเอง เพิ่มความเสี่ยงต่อการบาดเจ็บ ในกรณีของเครื่องพันธุกรรมที่ข้อเท้า ความเสี่ยงเหล่านี้รวมถึงภาวะลิ่มเลือดอุดตันในหลอดเลือดดำส่วนลึกและเนื้องอก¹⁶

ยังไม่มีศัพท์เฉพาะที่ใช้ตรงกันเพื่ออธิบายประเภทต่างๆ ของเครื่องพันธุกรรมขา ดังนั้น คำว่า 'ตรวน' จึงมักใช้เพื่ออ้างถึงเครื่องมือหลากหลายชนิด ซึ่งบางชนิดรุนแรงกว่าหรือมีแนวโน้มที่จะก่อให้เกิดการบาดเจ็บมากกว่าชนิดอื่น ในขณะที่เครื่องพันธุกรรมที่ขาทุกชนิดจะเป็นรูปแบบการจำกัดการเคลื่อนไหวได้ดี แต่ตรวนบางชนิดก็เป็นการลดทอนศักดิ์ศรีโดยธรรมชาติหรือลดทอนศักดิ์ศรีโดยไม่จำเป็น ตัวอย่างเช่น ตรวนหรือกุญแจเท้าถ่วงน้ำหนักที่หนักกว่าเครื่องพันธุกรรมแบบอื่นๆ ทำให้จำกัดการเคลื่อนไหวได้มากยิ่งขึ้นและเพิ่มความเสี่ยงต่อการบาดเจ็บ ผู้รายงานพิเศษของสหประชาชาติว่าด้วยการทรมานได้แนะนำให้ห้ามใช้เครื่องพันธุกรรมเหล่านี้และ

¹⁴ Filiz Uyan v. Turkey (Appl. No. 7496/03), Judgment (Second Section), 8 January 2009, para. 30; A.T. v. Estonia (Appl. No. 23183/15), Judgment (Second Section), 13 November 2018, para. 67.

¹⁵ This was the case in A.T. v. Estonia, (Appl. No. 23183/15), Judgment (Second Section), 13 November 2018, para. 61–67, where the ECtHR did not find an Article 3 of the ECHR violation. 17 UN Special Rapporteur on torture, Thematic study on the global trade in weapons, equipment and devices used by law enforcement and other public authorities that are capable of inflicting torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, UN Doc. A/78/324, 24 August 2023, Annex I. 18 Physicians for Human Rights, Broken Laws, Broken Lives, 2008. 19 Li, W. W., Heward, C., Merrick, A., Astridge, B., & Leow, T. (2024). Prevalence of experiencing public humiliation and its effects on victims' mental health: A systematic review and meta-analysis. Journal of Pacific Rim Psychology, 18. <https://doi.org/10.1177/18344909241252325> (Original work published 2024).

¹⁶ 16 Ibid, p. 36.

เครื่องพันธนาการขาประเภทอื่นๆ อีกหลายชนิด¹⁷ ในเมื่อเป็นหน้าที่ของผู้พิพากษาที่จะพิจารณาว่าในสถานการณ์ ยกเว้นใดควรใช้เครื่องพันธนาการระหว่างการพิจารณาคดีในศาลหรือไม่ จึงเป็นความรับผิดชอบของผู้พิพากษาที่จะต้องทำให้แน่ใจว่าเครื่องมือหรืออุปกรณ์ที่ใช้ในห้องพิจารณาคดีของตนนั้นได้ตรวจสอบให้แน่ใจว่าเป็นไปตาม มาตรฐานสากล

3. ผลกระทบทางจิตใจและการย้ายศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

การใช้โซ่ตรวนระหว่างการพิจารณาคดีในศาลไม่ใช่เพียงการจำกัดทางร่างกายเท่านั้น แต่ยังมีผลทางจิตใจ และเชิงสัญลักษณ์อย่างมีนัยสำคัญ ซึ่งอาจเข้าข่ายเป็นการปฏิบัติที่โหดร้าย ไร้มนุษยธรรม หรือย้ายศักดิ์ศรี โดยเฉพาะเมื่อมีการใช้อย่างไม่มีความจำเป็นอย่างเคร่งครัดหรือปราศจากการประเมินความเสี่ยงรายบุคคล การ พันธนาการในศาลสามารถก่อให้เกิดความทุกข์ทรมานทางจิตใจอย่างรุนแรงได้¹⁸ รวมถึง:

- ความรู้สึกถูกดูหมิ่นและถูกย้ายศักดิ์ศรี โดยเฉพาะเมื่ออยู่ต่อหน้าผู้พิพากษา สาธารณชน และ สมาชิกครอบครัว¹⁹
- การสูญเสียอำนาจตัดสินใจและการควบคุมตนเอง ซึ่งตอกย้ำความรู้สึกไร้อำนาจและการถูกกดขี่ อันเป็นผลโดยตรงของความรู้สึกไร้อำนาจดังกล่าว
- ความวิตกกังวลที่เพิ่มขึ้น หรือการถูกกระตุ้นให้วนกลับไปเผชิญประสบการณ์บอบช้ำอีกครั้ง โดยเฉพาะสำหรับผู้ที่มีประวัติการถูกละเมิด การทรมาน หรือเหตุการณ์สะเทือนใจ รายงานด้าน สิทธิมนุษยชนและงานวิจัยทางจิตวิทยาหลายฉบับต่างย้ำว่า การถูกพันธนาการให้ผู้อื่นมองเห็นใน ที่สาธารณะสามารถสร้างบาดแผลทางจิตใจในลักษณะเดียวกับการประจานหรือการย้ายศักดิ์ศรี เชิงพิธีกรรม

การใช้โซ่ตรวนในศาลถือเป็นการลดทอนความเป็นมนุษย์ในเชิงสัญลักษณ์²⁰ และเป็นการทำให้สูญเสีย ความเป็นบุคคล ซึ่งขัดต่อหลักการพื้นฐานว่าด้วยศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในกฎหมายสิทธิมนุษยชน การปฏิบัตินี้ทำ

¹⁷ UN Special Rapporteur on torture, Thematic study on the global trade in weapons, equipment and devices used by law enforcement and other public authorities that are capable of inflicting torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment, UN Doc. A/78/324, 24 August 2023, Annex I.

¹⁸ Physicians for Human Rights, Broken Laws, Broken Lives, 2008

¹⁹ Li, W. W., Heward, C., Merrick, A., Astridge, B., & Leow, T. (2024). Prevalence of experiencing public humiliation and its effects on victims' mental health: A systematic review and meta-analysis. Journal of Pacific Rim Psychology, 18. <https://doi.org/10.1177/18344909241252325> (Original work published 2024).

²⁰ Lamb S. (2003) The Psychology of Condemnation: underlying emotions and their symbolic expression in condemning and shaming. (n.d.). Brooklyn Law Review, Volume 68, Issue 4. <https://omegaresearchfoundation.org/storage/2024/02/Handbook-on-Handcuffs-and-Other-Instruments-of-Restraint-in-Court-Hearings.pdf>. 22 Ibid p. 12–13.

ให้ผู้ถูกกล่าวหาถูกมองว่าเป็น “คนอื่น” เป็นผู้ที่อันตราย และไม่สมควรได้รับความเคารพ อีกทั้งยังเป็นการตอกย้ำตราบาปทางสังคม โดยเฉพาะเมื่อมีการนำมาใช้ในสัดส่วนที่มากเกินไปกับนักปกป้องสิทธิมนุษยชน (HRDs) และผู้เห็นต่างทางการเมือง

โดยสรุป กฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศกำหนดให้การใช้มาตรการจำกัดเสรีภาพใดๆ ต้องมีความจำเป็นอย่างเคร่งครัด และต้องใช้วิธีการพัฒนาการที่รุนแรงน้อยที่สุดที่มีอยู่ การบังคับให้ผู้ถูกกล่าวหาปรากฏตัวในศาลโดยถูกล่ามโซ่ไม่เพียงแต่ทำให้เกิดความไม่สบายทางกาย แต่ยังเสี่ยงต่อการบ่อนทำลายศักดิ์ศรีของพวกเขาในที่สาธารณะ เมื่อมีการใช้เครื่องพัฒนาการที่มองเห็นได้ต่อหน้าเจ้าหน้าที่ตุลาการ เจ้าหน้าที่ศาล สมาชิกในครอบครัว หรือสื่อมวลชน ห้องพิจารณาคดีเองก็อาจกลายเป็นสถานที่แห่งความอับอาย ซึ่งจะเสริมสร้างความรู้สึกของการตีตรา ความอับอาย และความไร้อำนาจ เว้นแต่จะได้รับการพิสูจน์ด้วยการประเมินความปลอดภัยที่เป็นรูปธรรมและเป็นรายบุคคล และไม่มีทางเลือกอื่นที่ของเครื่องพัฒนาการที่รุนแรงน้อยกว่านี้ การใช้เครื่องพัฒนาการนั้นก็จะถือเป็นการปฏิบัติที่ลดทอนศักดิ์ศรีตามมาตรา 16 ของอนุสัญญา CAT และมาตรา 7 ของ ICCPR รัฐมีภาระผูกพันเชิงบวกในการประเมินทางเลือกที่รุนแรงน้อยกว่า เช่น บุคลากรในห้องพิจารณาคดีที่ได้รับการฝึกอบรม ขั้นตอนการคุ้มกันอย่างรอบคอบ หรือโครงสร้างห้องพิจารณาคดีที่ปลอดภัย ก่อนที่จะใช้เครื่องพัฒนาการทางกายภาพ ²¹

III การละเมิดหลักการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์

กฎหมายสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ (เช่น มาตรา 14 ของ ICCPR) รับประกันสิทธิในความเสมอภาคต่อหน้าศาลและองค์คณะตุลาการ และสิทธิในการพิจารณาคดีที่เป็นธรรมและเปิดเผยโดยองค์คณะตุลาการที่มีอำนาจเป็นอิสระ และเที่ยงธรรม การรับประกันเหล่านี้ไม่เพียงแต่ต้องการให้เกิดความยุติธรรมเท่านั้น แต่ยังต้องให้เห็นว่าความยุติธรรมเกิดขึ้นโดยปราศจากการแสดงออกถึงการข่มขู่บังคับที่ไม่จำเป็น ที่เป็นการแสดงถึงการตัดสินใจล่วงหน้าแล้วต่อสาธารณะเกี่ยวกับผู้ต้องหา นั่น การสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์นี้จะต้องได้รับการเคารพไม่เพียงแต่ในการให้เหตุผลทางตุลาการเท่านั้น แต่ยังรวมถึงในการปฏิบัติต่อและการนำเสนอผู้ถูกกล่าวหาตลอดกระบวนการทางอาญาด้วย²² การนำผู้ถูกกล่าวหาขึ้นศาลโดยใส่กุญแจมือหรือตรวน หรือเครื่องพัฒนาการที่คล้ายกันโดยไม่จำเป็นนั้น มีความเสี่ยงที่จะบ่อนทำลายสิทธินี้อย่างร้ายแรง ดังที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน (Human Rights Committee HRC) ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนในความเห็นทั่วไปฉบับที่ 32 ว่า “เป็นหน้าที่ของหน่วยงานของรัฐทุกแห่งที่จะต้องละเว้นจากการตัดสินผลคดีล่วงหน้า [...] โดยปกติแล้วจำเลยไม่ควรถูกล่ามโซ่หรือถูกขังในกรงในห้อง

²¹ Omega Research Foundation, United Nations Office on Drugs and Crime, UNDP, Conselho Nacional de Justiça, Handbook on Handcuffs and Other Instruments of Restraint in Court Hearings, p. 15, <https://omegaresearchfoundation.org/storage/2024/02/Handbook-on-Handcuffs-and-Other-Instruments-of-Restraint-in-Court-Hearings.pdf>.

²² Ibid p. 12–13.

พิจารณาคดี หรือถูกนำตัวไปศาลในลักษณะที่บ่งชี้ว่าพวกเขาอาจเป็นอาชญากรที่เป็นอันตราย”²³ มาตรการที่จำเลยไม่ควรถูกล่ามโซ่หรือถูกขังในกรงดังกล่าวนี้ เมื่อไม่ได้นำมาตราการนี้มีใช้เฉพาะที่จำเป็นอย่างเคร่งครัด ก็จะเป็นแสดงให้เห็นว่าหลักการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์หย่อนยานลงไป โดยเป็นการแสดงให้เห็นบุคคลนั้นราวกับว่ามีความผิดหรือเป็นอันตรายอยู่แล้ว

การวิจัยเชิงประจักษ์ยืนยันว่าการใช้เครื่องพันธนาการที่มองเห็นได้ทำให้เกิดการรับรู้ที่ลำเอียงได้อย่างมีนัยสำคัญยิ่งวิธีการจำกัดเสรีภาพที่แสดงในภาพหรือในห้องพิจารณาคดีรุนแรงมากเท่าใด โอกาสที่ผู้สังเกตการณ์ รวมถึงผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม จะสันนิษฐานว่ามีความผิดก็จะสูงขึ้นเท่านั้น สิ่งนี้สามารถมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจและส่งผลกระทบต่อความยุติธรรมของกระบวนการพิจารณา²⁴

ความชอบธรรมของศาลในสังคมประชาธิปไตยไม่ได้ขึ้นอยู่กับความยุติธรรมของการตัดสินใจเท่านั้น แต่ยังขึ้นอยู่กับ การรับรู้ถึงความยุติธรรมของสาธารณชน และที่สำคัญคือโดยบุคคลที่กำลังถูกพิจารณาคดี ซึ่งเป็นหลักการที่ศาล ECtHR ก็เน้นย้ำในกรณีที่เกี่ยวข้องกับการใช้มาตรการจำกัดเสรีภาพระหว่างการพิจารณาคดีในศาล ²⁵ ภาระอยู่กับรัฐที่จะต้องแสดงให้เห็นในแต่ละกรณีว่าการใช้เครื่องพันธนาการมีความจำเป็นอย่างเคร่งครัดต่อความปลอดภัยและความได้สัดส่วนกับวัตถุประสงค์ที่ชอบด้วยกฎหมาย หากไม่มีเหตุผลดังกล่าว การใช้ตรวนเป็นการทั่วไปย่อมไม่สอดคล้องกับหลักการพิจารณาคดีที่เป็นธรรม

เนื่องจากการใช้เครื่องพันธนาการสามารถละเมิดหลักการสันนิษฐานว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ได้ จึงเป็นหน้าที่ของศาลไม่ใช่ ตำรวจหรือเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยที่จะตัดสินใจว่าจะสามารถใช้เครื่องพันธนาการในระหว่างการพิจารณาคดีได้หรือไม่ การมอบอำนาจการตัดสินใจดังกล่าวให้กับเจ้าหน้าที่รักษาความปลอดภัยอาจก่อให้เกิดความกังวลเกี่ยวกับหลักการความเป็นอิสระของตุลาการ²⁶

²³ HRC, General Comment No. 32, UN Doc. CCPR/C/GC/32, 23 August 2007, para. 30.

²⁴ Omega Research Foundation, United Nations Office on Drugs and Crime, UNDP, Conselho Nacional de Justiça, Handbook on Handcuffs and Other Instruments of Restraint in Court Hearings, p. 12, <https://omegaresearchfoundation.org/storage/2024/02/Handbook-on-Handcuffs-and-Other-Instruments-of-Restraint-in-Court-Hearings.pdf>.

²⁵ Svinarenko and Slyadnev v. Russia (Appl. Nos. 32541/08 and 43441/08), Judgment (Grand Chamber), 17 July 2014, para. 131.

²⁶ Omega Research Foundation, United Nations Office on Drugs and Crime, UNDP, Conselho Nacional de Justiça, Handbook on Handcuffs and Other Instruments of Restraint in Court Hearings, p. 12, <https://omegaresearchfoundation.org/storage/2024/02/Handbook-on-Handcuffs-and-Other-Instruments-of-Restraint-in-Court-Hearings.pdf>. 27 U.N. General Assembly, Declaration on the Right and Responsibility of Individuals, Groups and Organs of Society to Promote and Protect Universally Recognized Human Rights and Fundamental Freedoms, G.A. Res. 53/144, U.N. Doc. A/RES/53/144, 8 March 1999.

IV. ข้อพิจารณาพิเศษสำหรับนักปกป้องสิทธิมนุษยชน

ในการดำเนินคดีทางอาญาที่เกี่ยวข้องกับนักปกป้องสิทธิมนุษยชน (HRDs) ศาลจะต้องใช้การตรวจสอบที่เข้มงวดมากขึ้นต่อการใช้มาตรการที่อาจบ่อนทำลายสถานะของพวกเขา โดยพิจารณาถึงบทบาทที่นักปกป้องสิทธิมนุษยชนมีในการปกป้องค่านิยมประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมของพลเมือง ปฏิญญาสหประชาชาติว่าด้วยนักปกป้องสิทธิมนุษยชน (1998)²⁷ รับรองสถานะพิเศษของ HRDs และกระตุ้นให้รัฐประกันการคุ้มครอง “จากการกระทำรุนแรง การคุกคาม การตอบโต้ การเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมตามข้อเท็จจริงหรือตามกฎหมาย ความกดดัน หรือการกระทำโดยพลการอื่นๆ อันเป็นผลมาจากการใช้สิทธิโดยชอบด้วยกฎหมายของเขาหรือเธอ” (มาตรา 12) ผู้รายงานพิเศษของสหประชาชาติว่าด้วยสถานการณ์ของนักปกป้องสิทธิมนุษยชนได้เน้นย้ำว่าระบบตุลาการมีบทบาทสำคัญในการรักษาภาระผูกพันของรัฐในการจัดหาสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการทำงานของนักปกป้อง และผู้รายงานพิเศษ “ชื่นชมผู้ที่อยู่ในระบบตุลาการที่พร้อมจะทนทานต่อแรงกดดันทางการเมืองและปกป้องนักปกป้อง”²⁸

ในขณะเดียวกัน ผู้รายงานพิเศษของสหประชาชาติว่าด้วยสถานการณ์ของนักปกป้องสิทธิมนุษยชนได้เตือนซ้ำๆ ว่าระบบตุลาการสามารถถูกนำไปใช้ในทางที่ผิดเพื่อลดความชอบธรรมของผู้เห็นต่างได้²⁹ การคุกคามทางตุลาการซึ่งอาจรวมถึงการจับกุมและควบคุมตัว (โดยพลการ) การออกกฎหมายและนโยบายที่กดขี่ และการตั้งข้อหา การดำเนินคดี และกระบวนการทางตุลาการอื่นๆ ทุกรูปแบบที่กำหนดขึ้นเพื่อแทรกแซงการทำงานของ นักปกป้องสิทธิมนุษยชน และ/หรือข่มขู่และคุกคาม การถูกฟ้องร้องดำเนินคดีนักปกป้องสิทธิมนุษยชนเป็นหนึ่งในการละเมิดที่พบบ่อยที่สุดที่นักปกป้องสิทธิมนุษยชนต้องเผชิญ³⁰

นักปกป้องสิทธิมนุษยชนอาศัยบทบาทของพวกเขาในการส่งเสริมความรับผิดชอบ ความเท่าเทียมกัน และหลักนิติธรรม มักจะอยู่ภายใต้การตรวจสอบจากผู้มีอำนาจและสถาบันที่มีอิทธิพลที่มีอำนาจ เมื่อมีการดำเนินคดีอาญาโดยศาลต่อบุคคลดังกล่าว โดยเฉพาะในกรณีที่เกี่ยวข้องกับการกระทำผิดที่กำหนดไว้อย่างคลุมเครือที่เกี่ยวข้องกับ

²⁷

²⁸ UN General Assembly, Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights defenders, UN Doc. A/77/178, 18 July 2022, para. 97. ³⁰ Forum Asia, Defending in Numbers, 2023, <https://forum-asia.org/wp-content/uploads/2023/06/Defending-in-Numbers-Rising-Together-Against-All-Odds-com.pdf>. ³¹ OMCT, Call for Action: Protecting public watchdogs across the EU: a proposal for an EU Anti-Slapp Law, 1 December 2020, https://www.omct.org/files/2020/12/26214/anti_slapp_model_directive.pdf

²⁹ UN General Assembly, Report of the Special Rapporteur on the situation of human rights defenders, UN Doc. A/75/165, 16 July 2020, para. 36; OHCHR, UN experts urges Zimbabwe to end judicial harassment of education and labour rights defenders, 24 May 2023, <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2023/05/un-expert-urges-zimbabwe-end-judicial-harassment-education-and-labour-rights> ; OHCHR, UN experts urge Bangladesh to end judicial harassment of journalists, 22 February 2023, <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2023/02/un-experts-urge-bangladesh-end-judicial-harassment-journalists>

³⁰ Forum Asia, Defending in Numbers, 2023, <https://forum-asia.org/wp-content/uploads/2023/06/Defending-in-Numbers-Rising-Together-Against-All-Odds-com.pdf>

ความมั่นคงของชาติหรือความสงบเรียบร้อยของประชาชน มีความเสี่ยงสูงที่กระบวนการทางกฎหมายอาจถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการปราบปรามผู้เห็นต่างหรือข่มขู่ผู้อื่น ในบริบทนี้ การปฏิบัติในท้องพิจารณาคดี รวมถึงการใช้ตรวนหรือเครื่องพันธนาการอื่นๆ มีความสำคัญเชิงสัญลักษณ์ การแสดงให้เห็นสาธารณะเห็นนักปกป้องสิทธิมนุษยชนถูกใส่ตรวนอาจเป็นการแสดงให้เห็นว่าพวกเขาเป็นอันตรายหรือเป็นอาชญากร โดยไม่คำนึงถึงพฤติกรรมที่แท้จริงของพวกเขา สิ่งนี้อาจทำลายชื่อเสียงและความชอบธรรมที่รับรู้ของงานด้านสิทธิมนุษยชนของพวกเขา และสามารถส่งผลกระทบที่รุนแรงต่อการมีส่วนร่วมของภาคประชาสังคมในวงกว้าง³¹

ศาลมีหน้าที่ตอบโต้และจะต้องไม่สมรู้ร่วมคิดในการเสริมสร้างเรื่องเล่าเกี่ยวกับการคดีอาญาเหล่านี้ การรับรู้ของสาธารณชนเกี่ยวกับนักปกป้องสิทธิมนุษยชนที่ถูกกล่าวหา เป็นการบ่อนทำลายความไว้วางใจของสาธารณชนในความเป็นกลางของตุลาการ และอาจยับยั้งผู้อื่นไม่ให้เข้าร่วมในงานด้านสิทธิมนุษยชนโดยสันติ ในกรณีของนักปกป้องสิทธิมนุษยชนเหล่านี้จะก่อให้เกิดผลกระทบที่กว้างขึ้นต่อพื้นที่ทางการเมือง การมีส่วนร่วมในระบอบประชาธิปไตย และสิทธิในการปกป้องสิทธิจะต้องนำมาพิจารณาในการประเมินความสมส่วนของมาตรการจำกัดเสรีภาพ

³¹ OMCT, Call for Action: Protecting public watchdogs across the EU: a proposal for an EU Anti-Slapp Law, 1 December 2020, https://www.omct.org/files/2020/12/26214/anti_slapp_model_directive.pdf